

dr hab. Artur Markowski

Projekt: Społeczna geneza przemocy antyżydowskiej. Królestwo Polskie w drugiej połowie XIX wieku (1864-1940)

Streszczenie popularnonaukowe

Celem projektu jest odnalezienie odpowiedzi na pytanie o genezę fizycznie przejawianej agresji antyżydowskiej, w okresie zmiany społecznej po reformach uwłaszczeniowych w Królestwie Polskim. Zbadana zostanie geografia, regionalizacja i uwarunkowania społeczne przemocy antyżydowskiej oraz zaproponowana jej funkcjonalna typologia. Badania obejmą nie tylko pogromy (akty przemocy zbiorowej) ale także inne przejawy fizycznych ataków na Żydów (włączając pobicia, akty wandalizmu i rabunek).

Ideą badań jest wyjście poza standardowe widzenie przyczyn tej przemocy tylko w antysemityzmie, ale także poszukiwanie ich w innych zjawiskach, takich jak: praktyki społeczne, koncepcje tworzenia lokalnego przywództwa, walka o realizację aspiracji ekonomicznych związanych z pozycją społeczną warstw niższych, relacje władza-obywatel (poddany) w systemie autorytarnym, nabieranie podmiotowości politycznej przez warstwy upośledzone i tradycje konfliktów i napięć społecznych.

Postawione zostaną pytania o mechanizm przemocy, przyczyny doprowadzające do jej zaistnienia, cele jakie za jej pomocą próbowano osiągać, charakterystykę społeczną sprawców i uczestników tych ataków, modele realizacji przywództwa w grupach atakujących, w przypadku przemocy zbiorowej, a także systematykę geograficzną i demograficzną tych wydarzeń. Szczególnie ważny jest tu kontekst zmiany społecznej, której podlegali mieszkańcy kongresówki w II połowie XIX wieku w związku z reformą uwłaszczeniową, migracjami do miast oraz szybkim i chaotycznym rozwojem gospodarki kapitalistycznej, z jej kulturowymi skutkami w postaci atrofii społecznej, zaniku starych i powstawaniu nowych autorytetów, osłabieniem funkcji wspólnoty lokalnej i zanikaniem tradycyjnych norm i wartości społecznych. Badany będzie także system reglamentacji zachowań przemocowych, związany z poziomem kontroli społeczeństwa najpierw przez państwo, a potem przez rodzące się ruchy i organizacje polityczne (partie).

Zrealizowanie tych celów projektu będzie możliwe dzięki analizie materiałów źródłowych, przede wszystkim archiwalnych, zdeponowanych w archiwach w Polsce, Rosji, Stanach Zjednoczonych, Anglii, Niemczech i Austrii. W projekcie zostanie zastosowanych szereg metod analizy, przede wszystkim analiza geograficzno-historyczna z zastosowaniem Geograficznego Systemu Informatycznego (GIS).

Wyniki projektu przyczynią się znacząco do lepszego i pełniejszego zrozumienia przyczyn przemocy oraz mechanizmów jej generowania, a także do rozwoju badań w dyscyplinach studiów żydowskich (Jewish Studies), relacji polsko-żydowskich, badań nad przemocą oraz historii społecznej XIX i XX w.